

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे ५.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल इंग्रिल माफ)

किरकोक अंकता

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख ११ मार्च, १९४२

अंक १०

न्यायमूर्ति रानडेयांचे

तीन अपसिद्ध लेख प्रसिद्ध झाले

PLEA FOR PROTECTIONIST POLICY

INDIAN SUGAR INDUSTRY

न्यायमूर्ति रानडे यांनी १८९९ साली 'टाइम्स ऑफ इंडियात' स्वदेशी साखरेच्या धंद्यासंबंधी लिहिलेले महत्त्वाचे तीन लेख, प्रो. वा. गो. काळे यांच्या प्रस्तावनेसह प्रसिद्ध करण्यात आले आहेत.

व्यवस्थापक, 'अर्थ', पुणे ४

या पत्त्यावर आठ आण्यांची तिकिटें पाठवून लेखांची प्रत मागवावी.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४० अखेर ६ टक्के डिव्हिडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची पॅरेशूटकरिता लागणाऱ्या

रेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या भांडवलाकरिता तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., } नारायण गोविंद नाईक,
श्रीरामबाग, } (माजी अध्यक्ष, म्हेस्टर बँकर ऑफ
बसवणगुडी, बंगलोर. } कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यातील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरेटिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्युसिअमच्या व्यापार-संवर्धन-गृहात वहा.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

वक्तरीर आणि मनपसंत काम
करून देणारे

मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेल्थ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे ९.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

महिद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

बंबाचे

माडीवर

विविध माहिती

इंडियन फार्मिंग

बरील नांवाचे मासिक इंपीरिअल कौन्सिल ऑफ अॅग्रिकल्चरल रिसर्चमार्फत प्रसिद्ध होते. त्यांत सामान्य जनतेस समजेल अशा सोप्या इंग्रजीत लेख प्रसिद्ध होतात. चित्रेहि भरपूर असतात. मासिकास ८७० वर्गणीदार आहेत. दर अंकाच्या ७५ प्रती फुटकळ सपतात. २२५ प्रती दुसऱ्या मासिकाचेकडे बदली जातात व २२२ प्रती मोफत वाढण्यांत येतात.

कोल्ड स्टोरेजमधील संर्त्री

सडकी येथील कोल्ड स्टोरेजमधील प्रयोगांवरून असे दिसून येते, कीं नागपुरी संर्त्री ४०° फॅरनहीट उष्णतामानांत तीन महिने टिकू शकतात, परंतु तीं नंतर थंडगार रेल्वे वॅगन्समधून पाठविळी नाहीत, तर संख्यांस थोडासा आंबुस वास येऊं लागतो. काश्मिरी सफरचंदे चार महिनेपर्यंत ३२° फॅरनहीटमध्ये चांगली टिकतात. लिंबे ५२° फॅरनहीटमध्ये एक महिनाभर ठेवलीं तर त्यांस चांगला रंग येतो.

ग्रेटब्रिटनमधील अखेर पुरवठा

१९४० च्या अखेरच्या मानानें १९४१ अखेर ग्रेट ब्रिटनमधील अन्नाचा साठा शेकडा ३० टक्क्यांनीं अधिक होता असें अधिकृत रीत्या जाहीर झाले आहे.

ट्रेझरी बिलांवर १ क. ० आ. ९ पै व्याजाचा दर

गेल्या आठवड्यांत रिझर्व्ह बँकेने हिंदुस्थान सरकारची २ कोटी रुपयांची ट्रेझरी बिले विकलीं, त्यांवर व्याजाचा सरासरी दर द. सा. द. शे. १ क. ० आ. ९ पै इतका पडला.

ब्रिटानिया बिल्डिंग कं. लि.

बरील कंपनीचे भांडवल १२३ लक्ष रुपये असून तिचे रिझर्व्ह ४ लक्ष, १५३ हजारांचे आहेत, ११३ लाखांची देणी आहेत, ७३ लाखांची येणी आहेत. ३० सप्टेंबर १९४१ संपलेल्या सहामाहीत कंपनीला निवळ नफा ३ लक्ष, ३७३ हजार रुपये झाला, त्यापूर्वीच्या सहामाहीत तो १ लक्ष, ४३३ हजार रुपये होता, अहवालाचे सहामाहीत कंपनीला सरकारी ऑर्डरी मोठ्या प्रमाणावर मिळाल्या, त्यामुळे तिचे कलकत्ता व मुंबई येथील कारखाने रात्रंदिवस चालू होते व चालू सहामाहीतहि ते तसेच चालू रहातील.

हिंदू-मुस्लिम ऐक्यासाठी बजेटांत तरतूद

हिंदू-मुस्लिम ऐक्याचे प्रचारासाठी सिंधसरकारने त्याच्या येत्या बजेटांत १ लक्ष रुपयांची तरतूद केली आहे.

चहाचा सप

संबंध-जगांत मिळून दरसाल ३०० अब्ज पेले चहा पिण्यांत येतो. चहाचा सप अद्याप वाढतच आहे. हिंदुस्थान, सिलोन व नेदरलंडस, ईस्ट इंडीज हे देश चहाची निर्गत करणारांत प्रमुख आहेत. ग्रेटब्रिटन, अमेरिका, रशिया, ऑस्ट्रेलिया, कॅनडा, हॉलंड, आयरा, हे देश चहाची आयात करणारांत अग्रेसर आहेत.

बँक ऑफ इंग्लंड

बरील बँकेचे वसूल भांडवल २० लक्ष रुपयांचे असून तिच्या रिझर्व्ह फंडांत २७ लक्ष रुपये आहेत. तिचेकडे एकूण ३ कोटी, १७३ लाखांच्या ठेवी आहेत. १९४१ च्या दुसऱ्या सहामाहीत तिला २ लक्ष, ३ हजार रुपये नफा झाला. भागीदारांस १२% डिविडंड मिळाले.

मदुरा मिल्स कं. लि.

बरील कंपनीस १९४१ मध्ये २५ लक्ष रुपये नफा झाला. भागीदारांस १५% डिविडंड मिळेल. कंपनीचे भाग भांडवल ८७३ लक्ष रुपये असून रिझर्व्ह व इतर फंड २३३ लाखांचे आहेत. ७१ लक्ष रुपये कर्जाक घेतलेले आहेत.

कोळशाच्या बचतीची आवश्यकता

१९४१ मध्ये हिंदी रेल्वेजनी मालाची वहातुक केली, त्यापैकी शेकडा ४० वजनाची वहातुक कोळशाची होती. बंगाल व बिहार येथील स्वार्णीतून १०३ लक्ष वाघिणी कोळसा पाठविण्यांत आला. निर्गतीसाठी रेल्वेजसाठी व सरकारी निमसरकारी कामासाठी एकूण वाघिणीपैकी ६५३% वाघिणी कोळसा लागला. रेल्वेजनी उताऱ्यांच्या माग्या कमी केल्या, त्याचे कोळशाच्या बचतीची आवश्यकता हेहि एक प्रमुख कारण आहे.

कोहिनूर मिल्स कं. लि.

बरील कंपनीने १९४१ साली २ कोटी, ३५ लक्ष रुपयांची विक्री केली. गिरणीत ८१३ लाखांची कपास सपली. भागीदारांस २७% डिविडंड मिळाले.

साखरेची निर्गत

बेलापूरच्या साखर कारखान्याने सरकाराची एक हजार टनांची साखरेच्या निर्गतीची युद्धविषयक ऑर्डर स्वीकारली आहे.

शेड्यूल्ड बँकांसंबंधीचे आकडे

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया हिंदी शेड्यूल्ड बँकांची परिस्थिति दर्शविणारा एक तक्ता दर आठवड्यास प्रसिद्ध करित असते. त्यांत ब्रह्मदेशातील बँकांच्या व्यवहाराचे आकडेहि इतके दिवस देण्यांत येत असत. १३ फेब्रुवारी पासूनच्या तक्त्यांतून ते आतां वगळण्यांत येऊं लागले आहेत. त्याचे कारण ब्रह्मदेशातील सयःस्थिति हे होय.

पुस्तके मिळणे अशक्य

१९३९ चे अखेर ब्रिटिश प्रकाशकांच्या यादीत असलेली ३७,०८५ पुस्तके युद्धपरिस्थितीमुळे आतां विकत मिळणे अशक्य झाले आहे.

कर्जरोख्यांच्या किमान किंमती

सरकारी कर्जरोख्यांची सुरेदी-विक्री कोणत्या किमान दराने करावी, हे हिंदुस्थानसरकारने ठरवून टाकले असून त्यापेक्षा कमी दराने व्यवहार करणे बेकायदा होणार आहे.

नवी दिल्ली

नव्या दिल्लीतील सरकारी कचेऱ्यांचे स्थलांतर यंदाचे उन्हाळ्यांत प्रतिवर्षीप्रमाणे होणार नाही, असे जाहीर झाले आहे. नवी दिल्ली हिंदुस्थान सरकारची राजधानी होण्यापूर्वी तो मान कलकत्ता शहरास होता. नव्या राजधानीच्या पायाचा दगड बादशहानी १५ डिसेंबर, १९११ रोजी बसविला. नव्या दिल्लीचे वसाहतविर १९२९ अखेर १४ कोटी रुपये खर्च झाले. नव्या दिल्लीतील राहण्याच्या इमारती थंड हवेतील राहणीच्या उद्देशानेच बांधलेल्या आहेत. उन्हातील उष्णता इमारतींनी शोषून घ्यावी, अशीच त्यांची रचना आहे. सहाजीकच, उन्हाळ्यातील राहणीस नव्या दिल्लीच्या इमारती गैरसोईच्या आहेत.

तीन कोटी मोटारी बंद पडणार !

रबराचे ऐवजी दुसऱ्या कशाचा तरी उपयोग करून टायर्स करता आल्या नाहीत, तर अमेरिकेतील तीन कोटी सासणी मोटारगाड्या, त्यांच्या सध्याच्या रबी बावा सिजल्यावर, बंद ठेवण्याची पाळी येईल.

अनुक्रमणिका

१ विविध माहिती ... ७६	७ स्टॉक सर्टिफिकेटांत
२ मध्यवर्ती बजेट व हिंदुस्थान- नवें देणें घेणें ... ७७	रूपांतर ... ७८
३ युरोपांतील ब्रिटिश बँका ... ७७	८ स्फुट विचार ... ७९
४ एक ते दोन हजारोपर इन्कम टॅक्स ... ७८	९ मध्यवर्ती बजेटाची चर्चा- हिंदुस्थान आणि युद्धसामु- घींचे उत्पादन—हिंदी व्यापारी मंडळाची वार्षिक सभा—सरकारी रोख्यांच्या किमान किमती—ऑस्ट्रे- लियाचे हवापाणी
५ ब्रिटिश कारखानदारांच्या जाहिराती ... ७८	१० पिंपळे फार्माचे अपूर्व पशू ८१
६ मॅनेजिंग एजन्सीच्या व्यवस्थेसालील बँक ... ७८	

अर्थ

बुधवार, ता. ११ मार्च, १९४२

मध्यवर्ती बजेट

आणि

हिंदुस्थानचे इंग्लंडमधील देणेंघेणें

हिंदुस्थान सरकारचे १९४२-४३ सालचे चालू उत्पन्नखाचचे अंदाजपत्रक सर जेरीमी रिसमन ह्यांनी मध्यवर्ती असेंब्लीस सादर केले, त्यांतल्या ठळक बाबी आणि येत्या साली येणाऱ्या तुटीची करांच्या मार्गाने योजलेली तरतूद ह्यांची माहिती आम्ही गेल्या अंकांत दिली आहे. ज्यांचा प्रत्यक्ष उत्पन्नांतून भागवावयाच्या खर्चाशी संबंध नसतो, अशा रकमांचीही व्यवस्था फंडनवीसांस करावी लागते आणि त्यांचे विषयीचाहि अंदाज पुढे मांडावा लागतो. भांडवली स्वरूपाचा खर्च, कर्जाची उभारणी व परतफेड, विलायतेस पाठवावयाच्या व तेथून इकडे आणावयाच्या रकमा आणि हुंडणावळ ह्या बाबींचा सदरहु अंदाजांत समावेश होतो. ह्या संबंधांतल्या व्यवस्थेस वेज अॅण्ड मीन्सची तजवीज म्हणतात. येत्या वर्षाचे अंदाजपत्रक असेंब्लीपुढे मांडतांना सर जेरीमी रिसमन ह्यांनी केलेल्या भाषणांत ह्या विषयीची माहिती देण्यांत आली आहे, तिचा उल्लेख येथे करणे आवश्यक आहे.

डिफेन्स कर्ज काढण्यास १९४० च्या जूनमध्ये प्रारंभ झाला आणि गेल्या जानेवारी अखेर त्या कर्जाचे एकूण ११० कोटि ३० लक्ष रुपये सरकारकडे जमा झाले. चालू वर्षात ३ टक्के व्याजाच्या बाँडसचे उरलेले १०३ कोटि रुपये फेडण्यांत आले. बिनमुदतीचे स्टॉलिंग कर्ज बाजूस ठेवले तर येत्या वर्षी जे कर्ज सरकारास फेडून टाकण्याची मुभा आहे, असे १९४२-४३ चे ५ टक्के व्याजाचे कर्जच काय ते शिल्लक आहे. पण त्याची बाकी फक्त ९५ लक्ष रुपये इतकीच आहे, म्हणजे हा बोजा म्हणण्यासारखा जड नाही.

सरकारचा पैसा विलायतेस पाठवणे, तिकडच्या रकमा इकडे आणणे, हुंडणावळीची व्यवस्था करणे, चलन पुरवणे इत्यादि गोष्टींची जबाबदारी रिझर्व्ह बँकेवर असल्याने फंडनवीशी साते आणि ती बँक यांच्या व्यवहारांचा मेळ बसणे आवश्यक असते.

युद्धपरिस्थितीचा हिंदुस्थानच्या पैशाच्या व्यवहारांचे बाबतींतला एक महत्त्वाचा विषय ध्यानांत ठेवण्यासारखा आहे आणि तो ह्या देशांतून युद्धसामुग्री बाहेर पुरवली जात आहे तिच्या किमतीचा बटवडा येथे होऊन तिची भरपाई लंडनमध्ये मिळते ह्या देण्या-घेण्याबाबतचा आहे. युद्धसामुग्रीचा हिंदुस्थानाने चालवला असलेला पुरवठा सारखा वाढत गेल्याने रिझर्व्ह बँकेच्या लंडनमधील कचेरीतली शिल्लक मार्गील सालाच्या मानाने थंडा पुष्कळच अधिक झाली. चालू साली पहिल्या दहा महिन्यांत त्या बँकेने सुमारे पावणेसहा कोटि पौंड किमतीच्या लंडनवरील हुंड्या विकत घेतल्या आणि एवढी रकम लंडनमध्ये तिच्याजवळ जमा झाली. साम्राज्य सरकाराकडून माल पुरवठ्याबद्दल सेक्रेटरी ऑफ स्टेट फॉर इंडिया ह्यांस सुमारे सवापाच कोटि पौंड चालू सालांत मिळतील. पुढील वर्षी ही रकम सुमारे साडेसोळा कोटि पौंड होईल असा अंदाज आहे. ह्या रकमेत हिंदुस्थान सरकारच्या इंग्लंडमधील घावयाच्या देण्याचा हिशेब करण्यांत आलेला असून तो आकडा लंडनमधील निवळ येण्याचा आहे. रिझर्व्ह बँकेच्या इंग्लंडमधील शाखेतील शिल्लका युद्धपरिस्थितीमुळे कशा फुगत आहेत याची ह्यावरून कल्पना येईल.

लंडनमध्ये रिझर्व्ह बँकेच्या कचेरीत जमलेल्या शिल्लकांचा उपयोग हिंदुस्थानची पौंड स्टॉलिंगमधील कर्जे फेडण्यांत केला जात आहे ह्याची माहिती आम्ही वेळोवेळ दिलीच आहे. गेल्या वर्षी सरकारने स्टॉलिंग रोखे सक्तीने घेऊन ते धारण करणारांस त्यांची किंमत देऊन टाकली, तिची एकूण रकम ९७ कोटि भरली. ह्यापैकी सुमारे साडेसहा कोटि पौंड इंग्लंडमध्ये देण्यांत आले, आणि १४३ कोटींची परतफेड ह्या देशांत झाली. पूर्वी बाजारांत सरेदी केलेले आणि परतफेडीच्या ह्या पहिल्या योजनेत समाविष्ट झालेले रोखे ह्यांची एकूण बेरीज १० कोटि पौंड झाली. हिंदुस्थानचे स्टॉलिंगमधले कर्ज ह्या रकमेने कमी झाले असून त्यावरील सुमारे सवा पांच कोटि रुपयांचे वार्षिक व्याज लंडनमध्ये पौंडांत घावयाचे बंद झाले आहे.

कर्जफेडीची दुसरी योजना आतां हाती घेण्यांत आली आहे. पहिल्या योजनेत मुदतबंदी रोखे होते; आतांच्या योजनेत बिनमुदतीचे रोखे आहेत. अडीच व तीन टक्क्यांच्या रोख्यांचे परतफेडीस ७ कोटि पौंड लागतील आणि पुढच्या वर्षी एवढीच रकम साडेतीन टक्क्यांच्या रोख्यांकरिता तयार ठेवावी लागेल. रिझर्व्ह बँकेजवळ लंडनमध्ये ह्या परतफेडीस आवश्यक असलेला पैसा जमा झालेला असेल आणि ह्यामुळे हे परतफेडीचे व्यवहार पुरे होण्यास अडचण पडणार नाही अशी अपेक्षा आहे. स्टॉलिंग रोख्यांची परतफेड होते तेव्हा तिच्या रकमेइतके हिंदी कर्जरोख्यांतले सरकारी देणे येथे उत्पन्न होतें. ह्या बाबतची व्यवस्था हिंदुस्थान सरकारास रिझर्व्ह बँकेच्या सहायाने समाधानकारक रीतीने करता आली आहे.

युरोपांतील ब्रिटिश बँका

जर्मनीने पादाक्रांत केलेल्या युरोपियन देशांतील ब्रिटिश बँकांच्या शाखांचे काम चालू ठेवण्याचे धोरण जर्मनीने अंगीकारले आहे. त्यांचे काम अर्थातच स्थानिक स्वरूपाचे असणार. बार्कलेज (फ्रान्स) लि.च्या एक बगळून बाकी सर्व शाखा चालू आहेत. लॉइड्स अँड नॅशनल प्रॉविडन्शियल फॅरिन बँकेच्याहि सर्व शाखा चालू आहेत. वेस्टमिन्सटर फॅरिन बँकेची पॅरिसमधील शाखा चालू आहे.

एक हजार ते दोन हजार रुपयांवर इनकमटॅक्स

बचतीचें महत्त्व

“एक हजार ते दोन हजार रुपयांवर प्रत्येक रुपयास ६ पै प्रमाणे इनकमटॅक्स घेतला जाईल. मात्र पहिल्या ७५० रुपयांवर कर आकारण्यांत येणार नाही. तथापि, हा कर एकाचास चाच-वाचा नसेल, तर त्यास युक्ति आहे, ती अशी की, त्यानें विवक्षित रकम सेविंग बँक सात्यांत ठेवली पाहिजे. ७५० रुपयां-वरील प्रत्येक २५ रुपयांस १ रुपया ह्या प्रमाणे होणारी रकम म्हणजे कर आकारणीच्या सुमारे सवापट रकम त्यानें सेविंग बँक सात्यांत ठेवावी. उदाहरणार्थ, १,२५० रुपयांच्या उत्पन्नावर इनकमटॅक्स १५ रु. १० आ. होईल व तो चावयाचा नसेल तर २० रुपये सेविंग बँकेत ठेवावे लागतील. उत्पन्न १,७५० रुपये असले, तर त्यावरील प्राप्तीवरील कराची रकम ३१ रु. ४ आ. होईल-परंतु ती न देता ४० रुपये सेविंग बँकेत ठेवले तरी चालेल. ही सेविंग बँक म्हणजे पोस्ट ऑफिस डिफेन्स सेविंग बँक होय. त्यांतील रकम युद्धसमाप्तिनंतर एका वर्षांनी परत मिळू शकेल व त्यावर व्याज द. सा. द. शे. २½% ने मिळेल. ह्यावरून असे दिसून येईल, की प्रस्तुत योजना ही करण्याची नसून बचतीची योजना आहे. लोकांची क्रयशक्ति वाढत चालली आहे, त्या मानाने मालाचा पुरवठा मात्र मर्यादित आहे. ह्या दोहोंमध्ये एकवाक्यता घडवून आणण्याचें काम केवळ करवसु-ळीनें भागणार नाही आणि इतरही मार्गांचा अवलंब केला पाहिजे. जनतेची कांहीं विशिष्ट क्रयशक्ति काढून घेतली, तर त्या मानाने कितीतरी पटीनें लोकांची खर्च करण्याची शक्ति मर्यादित होते, कारण क्रयशक्ति एकाचे हातांतून दुसऱ्याचे हातांत, अशी प्रसार पावत असते व आरंभीच तिला अटकाव केल्यानें जनतेच्या खर्चात मोठी बचत होते. आतापर्यंतच्या इनकमटॅक्सच्या किमान मर्यादेचेहि सखी ज्यांची प्राप्ती आहे त्यांची क्रयशक्ति मर्यादित करण्याचा प्रयत्न, ह्या दृष्टीनें बरील योजनेकडे पाहिले पाहिजे.”— सर जेरोमी रेसमन ह्यांनी मध्यवर्ती असेंब्ली-मध्ये बजेट मांडतांना केलेले भाषण.

ब्रिटिश कारखानदारांच्या जाहिराती

कांहीं ब्रिटिश मालाच्या जाहिराती वर्तमानपत्रांत प्रसिद्ध होत आहेत, त्यांत “युद्धपरिस्थिती सुधारली म्हणजे नेहमीप्रमाणे पुरवठा चालू होईल” अशी एक ओळ छापलेली असते, त्याचें कारण असे, की ब्रिटिश मालाचा पुरवठा सध्या पूर्णतः चालू ठेवणे शक्य नाही. ब्रिटिश मालाचा इतर देशांत संप वाढविण्याचा आज प्रश्नच नाही; उलट मागणी कशी पुरविता येईल, हीच अडचण आहे. तेव्हा पुनः शांतता प्रस्थापित होईपर्यंत गिन्हाइकापुढे ब्रिटिश मालाचें नांव कायम राखण्याचें काम तेथील कारखानदारांस करावें लागत आहे. ग्रेट-ब्रिटनमधील माल ज्या ज्या देशांत संपतो, तेथे तेथे जाहिराती देऊन युद्ध संपताच पूर्वीप्रमाणे मालाचा उठाव होईल, असा प्रचार ब्रिटिश कारखानदार करीत आहेत, आपल्या मालाचा पुरवठा करता आला नाही, तरी त्यांचा दर्जा कायम ठेवणे व संश्री प्राप्त होताच निर्गत व्यापार चालू करणे, हे ब्रिटिश कारखानदारांचें उद्दिष्ट आहे. ब्रिटिश मालाची पत राखण्याची आवश्यकता ब्रिटिश परराष्ट्रीय व्यापार सात्याचे सेक्रेटरी, मि. ऑनसन, ह्यांनी आपल्या भाषणांत स्पष्ट करून सांगितली. ब्रिटिश कारखानदारांचें धोरण त्यांच्या उद्गारांस बरूनच आहे. ब्रिटिश कारखानदारांचा इरक्षीपणा व अंतिम यशावरील विश्वास लक्षांत घेण्याजोगा आहे.

मॅनेजिंग एजन्सीच्या व्यवस्थेखालील बँक

यूनियन बँक ऑफ इंडिया लि.

बरील बँकेची स्थापना १९१९ साली झाली. १९२३ साली तिच्या प्रत्येक भागाची ५० रुपयांची किंमत कमी करून १५ रुपये ठरविण्यांत आली व पुनः १९२५ साली ती ५ रुपयांवर आणण्यांत आली. म्हणजे, मूळ अधिकृत भांडवल ५ कोटी रुपये होते ते ५० लक्ष रुपये झाले. बँकेस पहिली कांहीं वर्षे वाईट गेली, परंतु पुढे हळुहळु बँक मजबूत होत चालली. १९२३ साली सेंट्रल बँकेने तिचे बहुसंख्य भाग मिळविले व तिचेकडे यूनियनची मॅनेजिंग एजन्सीहि गेली. डुरुस्त कंपनी कायद्याने बँकांस मॅनेजिंग एजंट्स असू नयेत, असे ठरविले परंतु एक बँक दुसऱ्या बँकेची मॅनेजिंग एजंट असण्यास मुभा ठेवण्यांत आली. २७७ एच ह्या कलमान्वये सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया मॅनेजिंग एजंट ह्या नात्याने यूनियन बँकेचा कारभार पहात आहे. ह्या मॅनेजिंग एजंटस यूनियन बँकेकडून १९४१ मध्ये ५९,१४२ रुपये कमिशनच्या रूपाने मिळाले. यूनियन बँकेचे सर्व भाग पूर्णतः वसूल केलेले असून त्यांची रकम ३९,९०,००० रु. भरते. बँकेकडे २ कोटी, २९ लाखांच्या ठेवी आहेत. १९४१ मध्ये बँकेस, मागील शिलकी नफा घरून, ६ लक्ष ३२ हजार रुपये नफा झाला. मागीदारांस ५३% करमाफ दिविडेंड मिळेल.

सरकारी प्रॉमिसरी नोटांचें स्टॉक सर्टिफिकेटांत रूपांतर

- (१) प्रॉमिसरी नोटांचें स्टॉकमध्ये रूपांतर करावयाचें असल्यास, नोटा धारण करणाराने त्या पब्लिक डेट ऑफिसकडे पोचत्या कराव्या. ज्या ट्रेझरीत नोटांचें ब्याज मिळते, त्या ट्रेझरीत त्या दिल्या तरी हरकत नाही. प्रत्येक नोटा “गव्हर्नर जनरल ऑफ इंडिया इन कॉन्सल”च्या नांवाचें बेचन करावी.
- (२) प्रॉमिसरी नोटा धारण करणारास नोटांचे ऐवजी एक स्टॉक सर्टिफिकेट मिळेल.

(३) रूपांतराची मागणी करणाऱ्या अर्जात नोटांचा नंबर, त्यांची रकम व त्यांचा इतर तपशील (कर्जाची मुदत) ही नमूद करण्यांत आली पाहिजेत. अर्जाचा नमुना ट्रेझरीत मिळतो. आपल्या बँकेकडे चौकशी केल्यास, ती रूपांतराची सर्व व्यवस्था, करील.

साखरेचा उतारा

वेगवेगळ्या प्रांतांतील साखर कारखान्यांत साखरेचा उतारा किती पडतो, हे खालील तक्त्यावरून दिसून येईल:—

कोणत्याहि कारखान्यांतील कमाल किमान	उतारा (१९३९-४०)			
	सं. प्रांत	बिहार	इतर प्रांत	संबंध
हिंदुस्थान	१०.३४	१०.३१	१२.३१	१२.३१
सर्व कारखान्यांची सरासरी	५.९३	८.३४	४.४९	४.४९
	९.३४	९.२९	९.८८	९.४५

साखरेच्या उताऱ्याच्या हिंदी सरासरीत एका वर्षात ०.१९% वाढ झालेली आहे. संयुक्त प्रांत व बिहार ह्यांतील उतारा अनुक्रमे ०.२३% व ०.२९% वाढला आहे.

स्फुट-विचार

मध्यवर्ती वजेटाची चर्चा

मध्यवर्ती असेंब्लीमध्ये सर जेरेमी रेस्मन ह्यांनी सादर केलेल्या हिंदुस्थान सरकारच्या १९४२-४३ च्या अंदाजपत्रकाची सर्वसाधारण स्वरूपाची चर्चा झाली. युद्धाप्रतिबंध होणारा सर्व अपरिहार्य आणि आवश्यक असल्याने त्याबाबत बिनसरकारी सभासदांची प्रतिकूल टीका होणे शक्यच नव्हते. तथापि, सर जेरेमी ह्यांनी सुचवलेल्या नवीन करयोजनांच्या बाबतीत कित्येकांनी तक्रारवजा भाषणे केली. प्राप्तीवरील करांचा बोजा मध्यम स्थितीतल्या वर्गावर आणि उद्योगधंद्यांवर पडणार आहे ही गोष्ट सरकारच्या निदर्शनास आणण्यात आली. कुटुंबवत्सल लोकांस प्राप्तीवरील करांचे संबंधात इंग्लंडमध्ये सवलती देण्यात येतात, त्याप्रकारची पद्धति हिंदुस्थानांत अंमलांत आणली जावी ह्या आशयाची सूचना करण्यात आली आहे ती फडनवीसांनी लक्षांत घेण्यासारखी आहे. वरिष्ठ सरकारी नोकरांच्या पगारांत कपात करण्यात यावी अशीहि सूचना पुढे मांडण्यात आली. सभासदांच्या टीका व सूचना ह्यांस अनुलक्षून सर जेरेमी ह्यांनी भाषण केले, त्यांत खालील मुद्यांवर जोर देण्यात आला. युद्धविषयक कारभाराचा सारखा विस्तार होत असता, अधिकाऱ्यांच्या जागा कमी करून त्या उपायाने सर्व मर्यादित करणे शक्य नाही; सरकारी नोकरांच्या पगारांत कपात करणे अन्यायजनक होईल; त्यांच्या स्थितीतल्या बिनसरकारी लोकांच्या मानाने सरकारी नोकरांची आर्थिक स्थितीत सुधारणा झालेली नाही; हिंदी सरकारच्या करांचा बोजा गरीब जनतेवर पडतो, ह्या टीकेत काहीच तथ्य नाही; ह्या देशांत श्रीमान् वर्गावर त्या लोकांच्या वेपतीप्रमाणे जबर कर बसवण्यांत आले आहेत. हिंदुस्थानची आर्थिक स्थिती लक्षांत घेता ज्यांची वर्षाची प्राप्ति एक किंवा दोन हजार रुपये आहे, अशा लोकांस गरीब म्हणता येत नसून त्यांस मध्यम स्थितीच्या वर्गांत घालावे हे उचित आहे. ज्या मालाचा पुरवठाच मर्यादित झालेला आहे, त्यासंबंधांतली मागणी मर्यादित करून त्याच्या किंमती वाढू न देणे हेच सर्वांच्या हिताचे आहे. केवळ महागाई भत्ता वाढवल्याने हा पुरवठा वाढत नाही आणि बाजारभाव आणखी चढावयाचे थांबत नाहीत; धान्यधुन्याचे उत्पादन वाढवणे हाच महागाईवर तरा उपाय आहे. तथापि युद्धसामुग्रीबाबतची मागणी अगोदर पुरवठ्याची असल्याने जनतेची मालाच्या पुरवठ्याचे संबंधांत गैरसोय थोडीफार होणे अपरिहार्यच आहे.

हिंदुस्थान आणि युद्धसामुग्रीचे उत्पादन

हिंदुस्थान हे मुख्य केंद्र कल्पिले जाऊन आस्ट्रेलिया, न्यूझीलंड वगैरे देशांनी पुरवठ्याच्या युद्धसामुग्रीची योजना दोन वर्षांपासून आसण्यांत आली आणि तीस अनुसरून उत्पादनाची व्यवस्था करण्यांत आली. पॅसिफिक महासागरांत जपानचे आक्रमण होईल ही कल्पना त्यावेळी नसल्याने पूर्व एशियातील ब्रिटिश साम्राज्यांतर्गत देशांत युद्धसामुग्रीचे उत्पादन निर्वहणाने चालवण्यांत यावे आणि तिचा पुरवठा युरोप, आफ्रिका व पश्चिम एशिया येथील रणक्षेत्रांस व्हावा अशा हेतूने ईस्टर्न ग्रुप सप्लाय कौन्सिलची स्थापना करण्यांत आली. लढाऊ सामानांच्या

पुरवठ्याची वाटणी ह्या कौन्सिलच्या सल्ल्यास अनुसरून होत आली आहे. सिंगापूर पडले, जाव्हात जपानचे आक्रमण चालू झाले आणि प्रत्यक्ष ऑस्ट्रेलियावर सत्रून हल्ले आरंभले ह्या कारणांनी परिस्थितीत एकदम बदल झाला आहे. सप्लाय कौन्सिलमध्ये ऑस्ट्रेलियाचे प्रतिनिधी सर बर्ट्रॅम स्ट्रीव्हन्स हे गेल्या आठवड्यांत मुंबईमध्ये आले असता त्यांची मुलासत घेण्यांत आली तेव्हा त्यांनी काढलेले उद्गार लक्षांत घेण्यासारखे आहेत. पॅसिफिक महासागरांत युद्ध पसरल्याकारणाने समुद्रावरील वहातुकीच्या अडचणी वाढल्या आहेत आणि ऑस्ट्रेलियास स्वतःच्या देशांत शत्रूशी सामना करावा लागणार आहे. तथापि, रणांगणावर आणि लढाऊ कारखान्यांत ऑस्ट्रेलियन लोक आपले कर्तव्य घेयाने व विश्वासाने करण्यास चुकणार नाहीत असे त्यांनी बोलून दाखवले. ऑस्ट्रेलियाची भौगोलिक परिस्थिती अशी आहे की, तेथील लढाया जपानला सोप्या जाणार नाहीत आणि अमेरिकेकडून युद्धसामुग्रीचा पुरवठा प्रोठ्या प्रमाणावर होऊ लागला म्हणजे शत्रूच्या पीछेहाटीस प्रारंभ होईल असा विश्वास त्यांनी प्रकट केला. युद्धसामुग्रीच्या बाबतीत हिंदुस्थान देशास महत्त्वाची कामगिरी करता येईल आणि ह्यासाठी आवश्यक असलेल्या यंत्रसामुग्रीचा पुरवठा अमेरिकेकडून होईल ह्या दृष्टीने अमेरिकेतून येणाऱ्या शिष्टमंडळाची विशेष उपयुक्तता आहे असे ते म्हणाले. बदललेल्या परिस्थितीमुळे ईस्टर्न ग्रुप सप्लाय कौन्सिलच्या कार्याचे महत्त्व कमी झाले नसून त्याच्या मुळाशी असलेले सहकार्य जिव्हाळ्याचे आहे असे उद्गार सर बर्ट्रॅम ह्यांनी काढले.

हिंदी व्यापारी मंडळांची वार्षिक सभा

सर जुनीलाल बी. मेहता ह्यांच्या अध्यक्षतेसाली दिल्ली येथे हिंदी व्यापारी मंडळांच्या मध्यवर्ती संस्थेची वार्षिक सभा गेल्या आठवड्यांत भरली. युद्धपरिस्थितीमुळे उद्भवलेल्या अनेक महत्त्वाच्या आर्थिक प्रश्नांची चर्चा तीमध्ये होणे स्वाभाविक होते. असेंब्लीची बैठक दिल्लीमध्ये झालेली आहे आणि हिंदुस्थानचे पुढील सालाबाबतचे अंदाजपत्रक तिच्यापुढे आहे. ह्या स्थितीत हिंदी व्यापारी मंडळांच्या सूचनांस विशेष महत्त्व आहे हे सांगायला नकोच. देशातील धान्याची पैदास वाढवण्याची व त्याच्या पुरवठ्याची योग्य स्थानिक वाटणी होण्याची आवश्यकता सर जुनीलाल ह्यांनी आपल्या भाषणांत प्रतिपादली. ह्या बाबतीत समाधानकारक व्यवस्था सरकारने केल्याबाबतून जनतेने निरनिराळ्या पदार्थांची सुरेदी मर्यादित करावी असे म्हणण्यांत स्वारस्य नाही असे त्यांनी सांगितले. हिंदुस्थानच्या मालकीच्या लंडनमध्ये वाढणाऱ्या शिल्कांचा विनियोग तेथील हिंदी कर्जाची फेड करण्यांत चालला आहे. त्या संबंधांत सर जुनीलाल ह्यांनी केलेल्या सूचना सर जेरेमी रेस्मन ह्यांनी विचारांत घेण्यासारख्या आहेत. हलक्या व्याजाच्या दरांची सरकारी स्टॉर्लिंगमधली कर्जे फेडून टाकण्यापेवजी भारी दरांची रेल्वेज, पोर्ट ट्रस्ट्स, कारखाने इत्यादींमध्ये स्टॉर्लिंग भांडवलाची गुंतवणूक झालेली आहे ती नाहीशी करण्याची योजना सरकारने अंमलांत आणायची म्हणजे व्याजाचा मोठा बोजा दूर होईल आणि हे भांडवल हिंदी होईल असे त्यांनी सुचविले. दक्षिण आफ्रिकेतील सोन्याच्या खाणींत गुंतलेले ब्रिटिश भांडवल बर्ग करण्याचे ह्या प्रकारचे घोरण तेथील सरकारने अंगि-

कारण आहे. अमेरिकन घंघात गुंतलेले ब्रिटिश भांडवल इंग्लंडमधील सरकारने ह्याच तत्त्वावर स्वतःच्या हार्ती घेऊन अमेरिकन देणे फेडण्याची व्यवस्था केली आहे हे दाखले देऊन हिंदुस्थान सरकारने ह्या देशातील ताग, तेल, रबर वगैरेच्या घंघात गुंतलेले ब्रिटिश भांडवल हिंदी लोकांच्या हार्ती घेण्याची तजवीज कशी करता येईल ह्याची अवश्य चौकशी करावी असे ते म्हणाले. त्यांच्या भाषणांतला आणखी एक मुद्दा येथे उल्लेखणें आवश्यक आहे. सध्या ब्रिटिश सरकार अमेरिकेकडून युद्धसामुग्री मोठ्या प्रमाणावर कर्ज-उसनवारीच्या पद्धतीने घेत आहे. ह्या कर्जाची परतफेड कशी व्हावी ह्या संबंधाचे विशिष्ट व्यापारी स्वरूपाचे करार होत असले पाहिजेत. त्यांचा परिणाम युद्धोत्तर काळातील आंतरराष्ट्रीय व्यापारावर होणार आहे. ह्या देशाच्या आर्थिक हितसंबंधांस ही व्यवस्था बाधक होणार नाही ह्या विषयाची सबरदारी हिंदुस्थान सरकारने वेळीच घ्यावी अशी साधुगिरीची सूचना सर चुनीलाळ ह्यांनी व्यावहारिक दूरदृष्टीने केली आहे.

सरकारी रोख्यांच्या किमान किंमती

हिंदुस्थान सरकारने सरकारी रोख्यांच्या खरेदी-विक्रीच्या किमान किंमती ठरवून टाकल्या आहेत, त्या चालू बाजारभावापेक्षा तर अधिक आहेतच, परंतु मुंबई स्टॉक एक्सचेंजने १९४० साली ठरवून टाकलेल्या किंमतीपेक्षाहि अधिक आहेत, अशी त्या संबंधात तक्रार ऐकू घेते. त्याचप्रमाणे, किंमतीवर पडणारे व्याज सरकारने लक्षात घेतलेले दिसत नाही, असेहि दिसते. १९५४-५९ च्या ३३% रोख्यांचा भाव ९८ रुपये ठरविलेला आहे, व १९४७-५० च्या ३३% रोख्यांचा भाव ९७ १/२ रुपये आहे. म्हणजे, दीर्घ मुदतीच्या रोख्यांचा भाव जास्त व कमी मुदतीच्या रोख्यांचा भाव कमी आहे. संबंध हिंदुस्थानांत लागू पडणारे भाव ठरविण्याचा सरकारचा हा, युद्ध चालू झाल्यानंतरचा पहिलाच प्रसंग आहे. हे किमान बाजारभाव टिकविण्यासाठी सरकार कोणते धोरण स्वीकारणार, त्यावर किमान किंमती ठरविण्याची अंतिम उपयुक्तता अवलंबून राहणार हे उघड आहे. किमान किंमती ठरल्यामुळे विमा कंपन्यांस सरकारी रोखे विकत घेण्यास अडचण भासणार नाही व कंपन्यांच्या ताळेबंदांत त्यांची किंमत लावण्यास एक निश्चित आधार मिळेल हा त्याचा परिणाम इष्ट असाच आहे.

ऑस्ट्रेलियाचे हवापाणी

ऑस्ट्रेलियाचा आकार व त्याची श्रीमंती ह्याची कल्पना फारच थोड्या लोकांस आहे. ऑस्ट्रेलियाचे क्षेत्रफळ ३० लक्ष चौरस मैल म्हणजे हिंदुस्थानचे क्षेत्रफळाच्या दीडपट आहे. ऑस्ट्रेलियाच्या नैसर्गिक संपत्तीचा अद्याप पुरा फायदा करून घेण्यांत आलेला नाही. त्या देशाचा संबंध भाग व्यापण्यास तेथे लोकवस्ती पुरेशी नाही. ऑस्ट्रेलियाची नैसर्गिक संपत्ती किती आहे, ह्याचा अंदाज करणेहि कठीण आहे. लोकर व गहू ह्यांचे संबंधातील ऑस्ट्रेलियाचे महत्त्व आतां. संबंद जगास कळून चुकले आहे. चालू युद्ध संपल्यानंतर ऑस्ट्रेलियाला त्या देशांत वाहेरून लोक आणवून स्थानिक लोकसंख्या वाढवावी लागेल. तेथील कामगारांच्या रहाणीवर त्याचा परिणाम झाला तरी तो स्वार्थत्याग त्यांस करणे भाग आहे. ऑस्ट्रेलियाचे हवा-

पाणी इतके उत्कृष्ट आहे, की जे युरोपियन लहानपणी त्या देशांत जाऊन स्थायक होतात ते पुढे आपल्या पूर्वजांपेक्षा अधिक ताकदवान व धष्टपुष्ट बनतात. ऑस्ट्रेलियाइतकेच इतर काही देशांत अनुकूल हवापाणी असले, तरी तेथे लोक आळशी बनतात परंतु ऑस्ट्रेलियातील हवापाणी लोकांस चपळ बनविते असे ते उत्तेजक आहे. ऑस्ट्रेलियाची लोकसंख्या ७० लक्षहि नाही.

लॉर्ड विलिंग्डन

हिंदुस्थानचे माजी व्हाइसरॉय, लॉर्ड विलिंग्डन, ह्यांनी आपल्या मृत्यूनंतर मार्गें सुमारे १८ लक्ष रुपये ठेवले.

१% हिंदी डिफेन्स बोन

वरील कर्जात ३१ जानेवारी १९४२ अखेर एकूण ९७ कोटी, ७५ लक्ष रुपये गुंतविण्यांत आले, त्यापैकी ४२ ३/४ कोटी बंगालने व ३७ ३/४ कोटी मुंबई प्रांताने दिले.

सुट्यांची संख्या

मुंबई प्रांतिक सरकाराप्रमाणे मद्रास सरकारनेहि सुटकाळांत सुट्यांची संख्या कमी करण्याचे ठरविले आहे.

सातारा पॉप्युलर मोटर व्हॅन्सपोर्ट कं. लि.

बस सर्व्हिसचा घंदा करण्यासाठी वरील कंपनी सातारा येथे नोंदण्यांत आली आहे, तिचे पहिले डायरेक्टर मि. पीरजादे हे आहेत.

मद्रासमधील बसेस

पेट्रोलवर चालणाऱ्या मोटार बसेसचे व लॉन्ग्यांचे कोळशावर चालणाऱ्या बहानांत रूपांतर ह्यापुढे करण्यास मद्रास सरकारने एक हुकूम काढून प्रतिबंध केला आहे. मद्रास प्रांतातील २,९०० बसेसपैकी दोनतृतीयांश आतां कोळशावर चालतात; तेव्हा उरलेल्या पेट्रोलवरच चालाव्या, असे तेथील सरकारचे म्हणणे आहे.

सिलोनला अन्नपुरवठा

सिलोनला हिंदुस्थानांतून अन्नपुरवठा होण्याचे संबंधांत सिलोनी शेतकी मंत्री, श्री. सेनानायक व हिंदी व्यापारमंत्री सर रामस्वामी मुदलियार, ह्यांचेमध्ये काही योजना चर्चिली जाऊन ती त्यांस संमत झाली आहे असे कळते.

निवडक बाजारभाव

११% रोखे	...	...	...	...	८७-२
सोनेनोख्यांस	...	...	...	...	५५-६
चांदी १०० तोळ्यास	...	...	...	...	८९-८

The Co-operators' Book Depot.

9, BAKEHOUSE LANE,
FORT, BOMBAY.

The Only Book Depot of its Kind in India.

Specialising in

Books on Economics, Co-operation, Banking and Finance, Accountancy and Auditing, Commerce, Business Organisation, Rural Reconstruction and allied Subjects.

Books on all Subjects and of all Publishers in India, England and America are readily supplied at the published Prices.

पिंपळे गिलिगन कॅटल ब्रीडिंग फार्मचे अपूर्व यश

पांचवे अखिल भारतीय पशुप्रदर्शन

चालू वर्षी ता. १६ ते २१ फेब्रुवारीपर्यंत नवी दिल्ली येथे दरवर्षाप्रमाणे पांचवे अखिल भारतीय पशुप्रदर्शन मोठ्या प्रमाणात भरले. या प्रदर्शनास, जळगांव तालुका डेव्हलपमेंट अधिकारचल को-ऑपरेटिव्ह असोसिएशनने चालविलेल्या पिंपळे गिलिगन कॅटल ब्रीडिंग फार्मच्या नेमाढी जातीच्या गायी, कालवडी, बळू व बैलजोडी इत्यादि जनावरे, सालबादाप्रमाणे यंदाही पाठविली होती. ही जनावरे प्रदर्शनांत नेमाढी जातीत उत्तम ठरून त्यांना पहिल्या, दुसऱ्या व तिसऱ्या नंबरांची सर्व बाक्षिस मिळाली. या प्रदर्शनांत नेमाढी जातीच्या सर्वोत्तम जनावरांकरिता इंड्र नरेशांनी ठेविलेला रु. ५००/- किंमतीचा "होलकर गव्हर्नमेंट चॅलेंज कप" याच फार्माच्या जोगेन नांवाच्या गायीस मिळाला. हा कप या फार्माची जनावरे चार वर्षांपासून लागोपाठ पटकवीत आहेत. यावरून जनावरांच्या उत्कृष्ट निगेव्हलची कल्पना ठळकपणे डोळ्यांत भरते. फार्माचे हे सुयश म्हणजे सरोवरच फार्मास स्पृहणीय आहे. चॅलेंज कपाशिवाय प्रदर्शन कमिटीने रु. ५००/-चे रोस बक्षीसहि दिले.

शेतकीप्रधान हिंदुस्थानास उत्तम जनावरांची अत्यंत जरूरी आहे. परंतु उत्तम जनावरांची निपज करून ती शेतकऱ्यांना पुरविणे ही अत्यंत सर्वाची बाब आहे. पिंपळे फार्माचे चालक श्री. टी. टी. साळुंसे यांनी हे विकट काम अत्यंत मेहनतीने, कळकळीने, व हुशारीने चालविले आहे. त्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करावे तितकं थोडेच. १९३२ सालापासून या कार्याकरिता दरसाल सुमारे १० हजार रुपये खर्च येतो. तरी सरकार, डिस्ट्रिक्ट लोकलबोर्ड व डिस्ट्रिक्ट रूरल डेव्हलपमेंट बोर्ड यांनी सढळ हाताने या फार्मास मदत करून अखिल भारतीय प्रदर्शनांत वात्सल्येच्या कार्यास उत्साह व जोम आणून देशकल्याणाला हातभार लावावा.

टिटाघर पेपर मिल्स लि.

बरील कंपनीस ३० सप्टेंबर, १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी कराची तरतूद करून, १७ लक्ष ९१ हजार रुपये नफा उरला. कंपनीच्या मालाची विक्री करण्यासाठी तिने कमर्शियल प्रॉडक्ट्स लि. नांवाची एक बुय्यम कंपनी स्थापन केली आहे. सरकारी ऑर्डिरींना टिटाघर कंपनी प्राधान्य देत आहे. कंपनीचे भांडवल ६५ लक्ष, ८९ हजार असून तिची २५ लाखांची डिविचर्स आहेत. रिझर्व्ह व इतर फंडांत ९२ लक्ष, ८० हजार रुपये आहेत. तापी व्हॅली रेल्वे कं. लि.

३१ मार्च, १९४२ रोजी ही कंपनी सरकारच्या मालकीची होईल, तेव्हा त्यानंतर तिचे हिशेब प्रसिद्ध होणार नाहीत. १९४१ मध्ये तिला ९३ लक्ष रुपये नफा झाला.

कर्जफेड

५% १९४२-४७ चे आपले कर्ज हिंदुस्थान सरकार १५ जून रोजी फेडून टाकणार आहे. पौढातील कर्जाचे रुपयांतील कर्जात रूपांतर करण्यात आले, त्यापैकी हे कर्ज आहे.

२३० कोटींची खरेदी

सम्राट खान्याने, युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून डिसेंबर १९४१ अखेर एकूण २३० कोटी रुपयांच्या माल-पुरवठ्याच्या ऑर्डरी दिल्या.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०९]

अधिकृत भांडवल	...	...	...	रु. १,००,००,०००
बचल झालेले भांडवल	...	...	...	रु. १,००,००,०००
रिझर्व्ह फंड	...	...	...	रु. १,९८,००,०००

मुख्य कचेरी : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.
मुंबईमधील शाखा : बुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काळयादेवी आणि मलबार हिल्स.

इतर शाखा : अहमदाबाद (भद्र. मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस मिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), पाटि (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्लाइव्ह स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बहा बजार), कलकत्ता (चौरींगी स्केअर), जमरोदपूर, कराची, नागपूर (किंजवडे), नागपूर (इतवारी बजार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : वेस्टमिन्सटर बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स : सर जुनीलाल म्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अध्यक्ष), श्री. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. नाईट, मि. ए. गेडिस, सर कावसजी जदागिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण.

करंट डिपॉझिट अकाउंट्स :

दररोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. रु. १,००,००० वरील व्याज सास योजनेने दिले जाते. सहामाही अखेर व्याजाची किमान रकम ५ रु. पेक्षा कमी झाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवी योग्य व्याजांने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

विलस व सेटलमेंट्सप्रमाणे बँक एक्सचेंज्युटर व ट्रेडी म्हणून काम करते. सर्व ननवेचे ट्रेडीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत. बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंटः—टी. आर. लालवाणी.

ट्रि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा : बलाल स्ट्रीट, फोर्टे, मुंबई.

अधिकृत भांडवल	: रु. १०,००,०००
विक्रीस काढलेले भांडवल	: रु. ५,००,०००
संपलेले भांडवल	: रु. ४,२५,८५०
बचल झालेले भांडवल	: रु. २,१२,९२५
एकूण खेळते भांडवल	: रु. ३३,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. डॉ. कृ. साठे	श्री. मा. रा. जोशी
श्री. न. ग. पवार	श्री. श्री. गो. मराठे
श्री. इयं. वि. रामडे	श्री. र. वि. सोहोनी
श्री. वा. पुं. वडे	मि. फ. दो. पद्मजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोसे यांची खरेदीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर १९४१ अखेर पुण्या होणाऱ्या वर्षी द. सा. द. शेकडा ४ टके करमाफ डिव्हिडंड दिले गेले. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखले
मॅनेजर.

महायुद्ध दारुशीं आलें
परदेशी औषधें
डुर्मिळ व महाग झालीं

पण
भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यानें
तयार केलेलीं

- रक्तवर्धक, ● उपनाह,
- बालजिवन, ● कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेट, स्टॅण्डर्ड व लोकप्रिय औषधें सात्री बदल्यामुळे

★ डॉक्टरांही वापरूं लागले आहेत. ★

इरसाळ विनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे
झेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे १.

DECCAN BOOK STALL

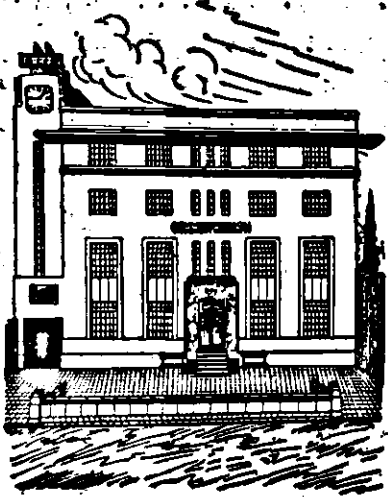
Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

अर्थशास्त्र

लेखक—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. व. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे १००, किंमत १ रुपये
या ग्रंथांत अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचें विवेचन केले
आहे.

कॉमनवेलथचा वैभवशाली विस्तार

हेड ऑफिस बिल्डिंग

चेअरमन

★ सा. व. एम्. एन्. मेथा,
C. I. E., M. B. E.

अॅशुअरन्स

कंपनी लि.

अॅक्टिंग ऑफिस सुपरिन्टेंडेंट * एम्. एन्. भागवत, B. A.

'कॉमनवेलथ' ची पॅलिसी घेऊन जीवन निश्चित व सुखी करा.

हे पत्र पुणे, वेद भागुडा व. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विहल हरि बर्वे, यांनी छापिलें व
रा. श्रीवास्तव कामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाविवाह', भागुडा, व. नं. १२४१११, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.